

Istraživanje sproveo:

SMART+
RESEARCH

INOVACIONI EKOSISTEM U SRBIJI

Istraživanje stavova građana i
privrede

PHILIP MORRIS
OPERATIONS A.D. NIŠ

Oktobar 2022.

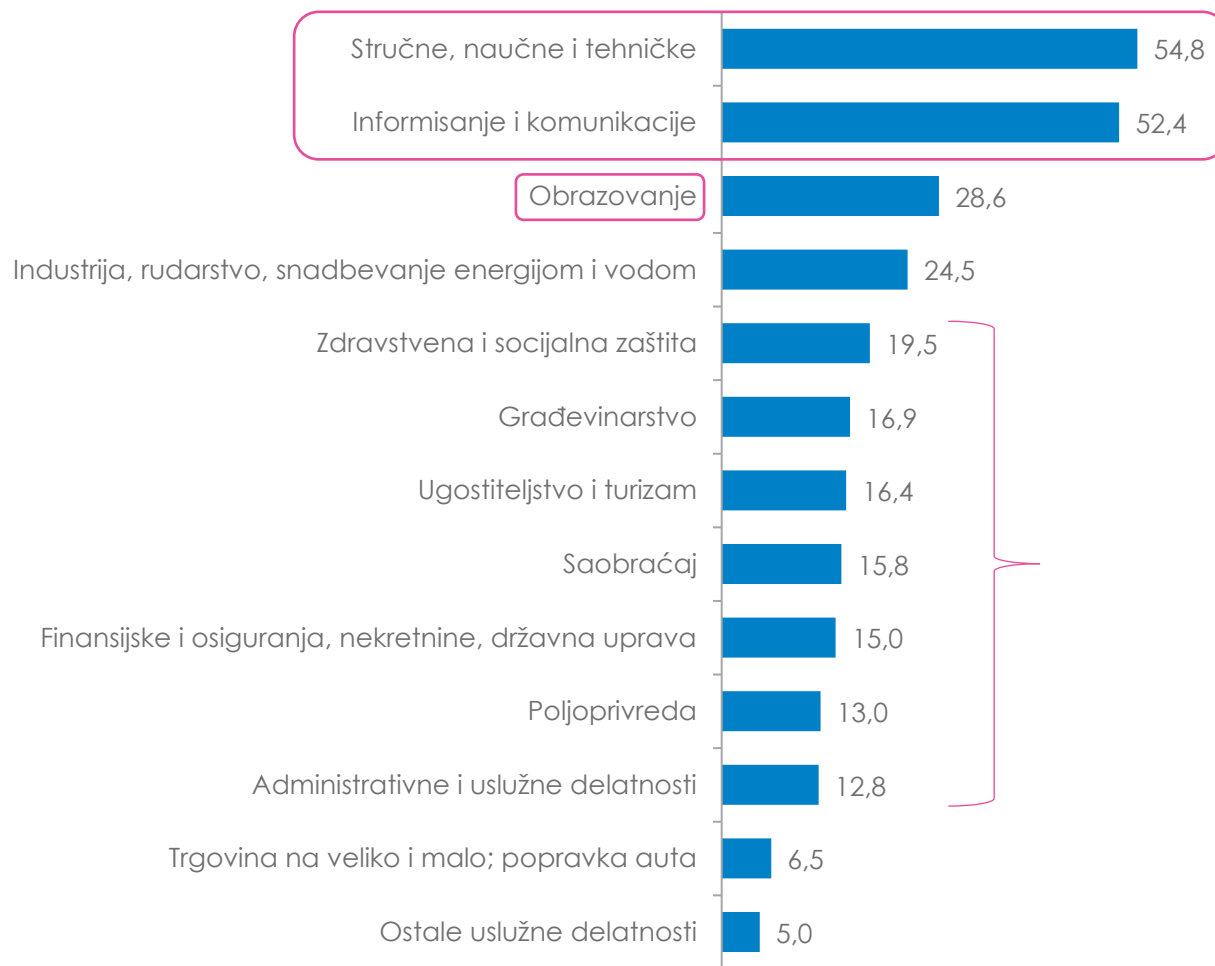
Istraživanje stavova građana

- Kombinovana metodologija → **CAWI** (online) metod prikupljanja podataka + **CAPI** (face-to-face anketa)
- Reprezentativni uzorak **građana u Srbiji**
- Ciljna grupa ispitanika:
 - **Punoletni građani Srbije**
- Veličina uzorka:
 - **n = 800**

Za koje sve delatnosti vezujete inovativnost? (maksimum 3 odgovora)

Pod inovacijom se misli na uvođenje novog ili značajno unapređenog proizvoda, usluge, načina organizacije procesa i rada, ili marketinških metoda i koncepata.

Modifikovano pitanje

Moguće najviše 3 odgovora

U očima građana, dve grupe delatnosti se u upadljivo većoj meri asociraju sa inovativnošću – u pitanju su **stručne, naučne i tehničke delatnosti (55%)** i **informisanje i komunikacije (52%)**.

U top 3 odgovora često je ulazilo **obrazovanje** (i to više kod žena (33%) nego muškaraca (24%)) i **industrija, rudarstvo i snadbevanje energijom i vodom**.

Kao i prošle godine, **inovativnost se najmanje povezuje sa trgovinom na veliko i malo uz popravku automobila**.

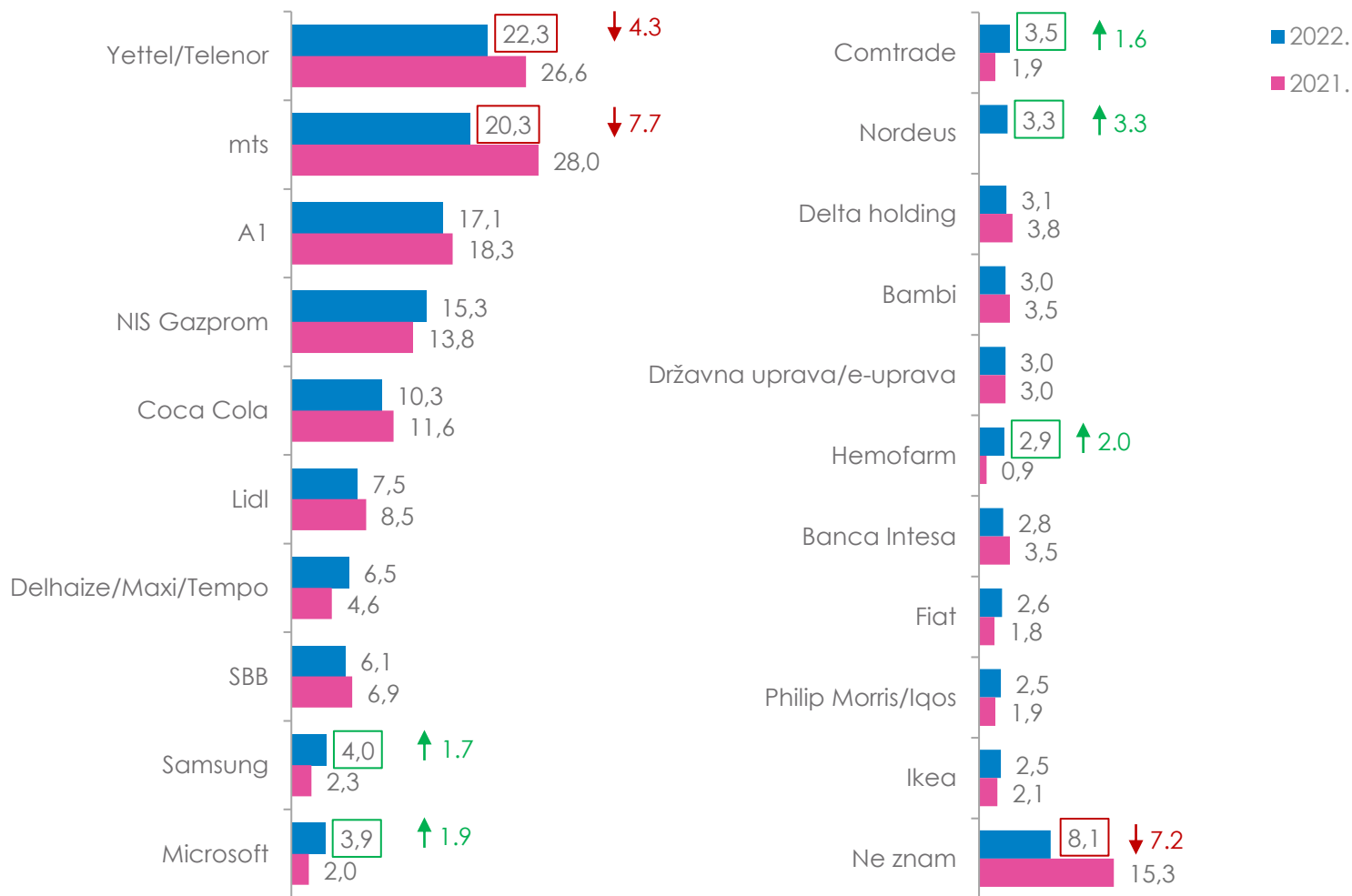
Inovativnost se **u sličnoj meri asocira sa ostalim delatnostima**, u rasponu između 13 i 20%, što daje za pravo da se zaključi da se inovativnost ne vezuje isključivo za jedno područje, već da se percipira kao prisutna/moguća u različitim domenima.

Koje od kompanija koje posluju na srpskom tržištu smatrate inovativnim? (top 20)

↑ Značajno više u odnosu na 2021.

↓ Značajno niže u odnosu na 2021.

Uočljiv je isti obrazac kao i prethodne godine – inovativnost se na srpskom tržištu **u najvećoj meri vezuje za telekomunikacione kompanije.**

IT kompanije pokazuju blago povećanje, a na listi top 20 inovativnih kompanija ove godine su se pojavile i neke nove – **Comtrade, Nordeus, Hemofarm, Fiat i Philip Morris/Iqos.**

Osobe sa višim stepenom obrazovanja su pre kao inovativne izdvajale telekomunikacione i IT kompanije, dok su žene češće navodile trgovinske lance.

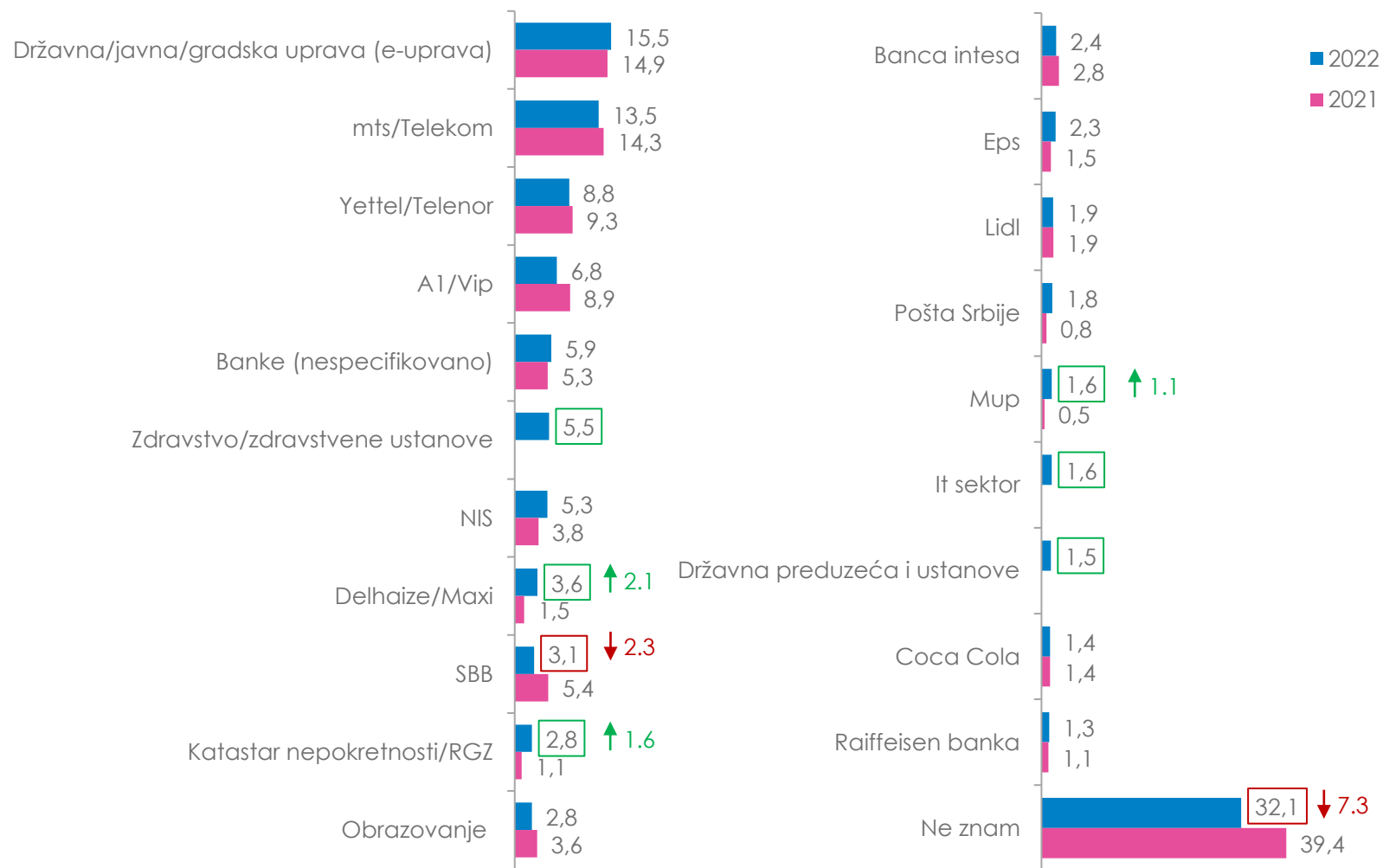
Da li znate neke kompanije koje su digitalno transformisane ili su u tom procesu? (top 20)

Prema definiciji, **digitalna transformacija** je primena digitalno-tehnoloških rešenja koja će uticati na unapređenje, reorganizaciju poslovanja i poslovne performanse preduzeća.

↑ Značajno više u odnosu na 2021.

↓ Značajno niže u odnosu na 2021.

Više od trećine ispitanika (33.8%) navodi institucije javnog sektora kao digitalno transformisane.

Blizu trećine stanovništva nije u stanju da navede kompaniju koja je prošla ili je u procesu digitalne transformacije što je manji procenat nego prethodne godine.

Na vrhu liste se ponovo našla e-uprava, praćena telekomunikacionim kompanijama.

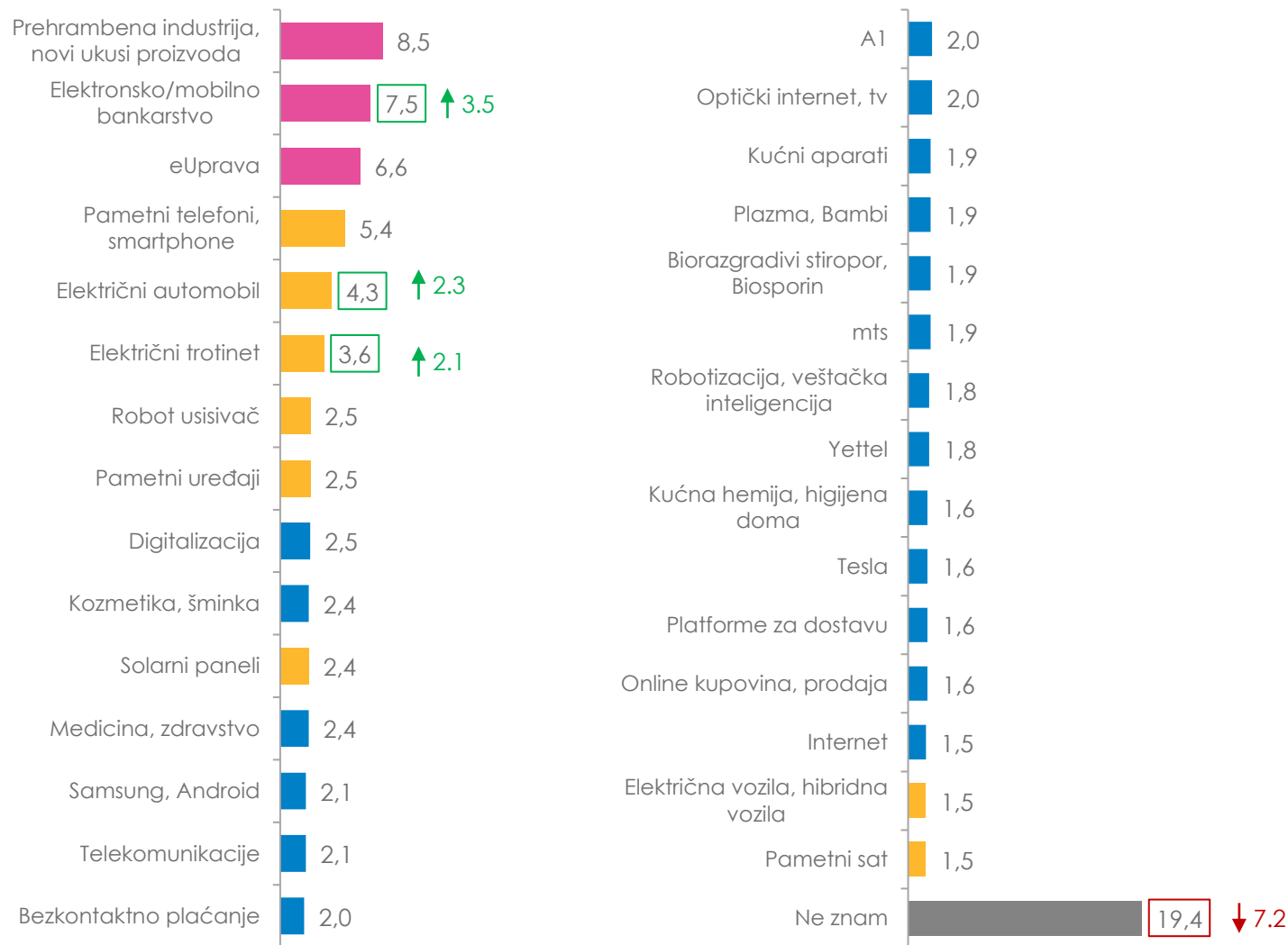
Među digitalno transformisanim našao se i zdravstveni sistem (6%), koji su nešto češće isticali stariji ispitanici.

Koji je prema Vašem mišljenju najznačajniji inovativni proizvod u Srbiji u poslednjih pet godina?

↑ Značajno više u odnosu na 2021.

↓ Značajno niže u odnosu na 2021.

Različite kategorije proizvoda su se našle na listi najznačajnijih inovacija. Najviše odgovora se ticalo prehrambene industrije gde su isticane nove vrste/ukusi proizvoda. Značajnim se smatraju i usluge elektronskog/mobilnog bankarstva i eUprava.

Od specifičnih uređaja, ističu se pametni telefoni, električni automobili i trotineti i robot usisivač.

Smanjuje se broj ispitanika koji ne znaju da navedu primere inovativnih proizvoda.

Da li radije birate proizvode kompanije koja je inovativna ili ne? Koja od sledećih rečenica vas najbolje opisuje? Birate između inovativnog proizvoda i tradicionalnog, ali je inovativni skuplji. Kako tada birate?

↑ Značajno više u odnosu na 2021.

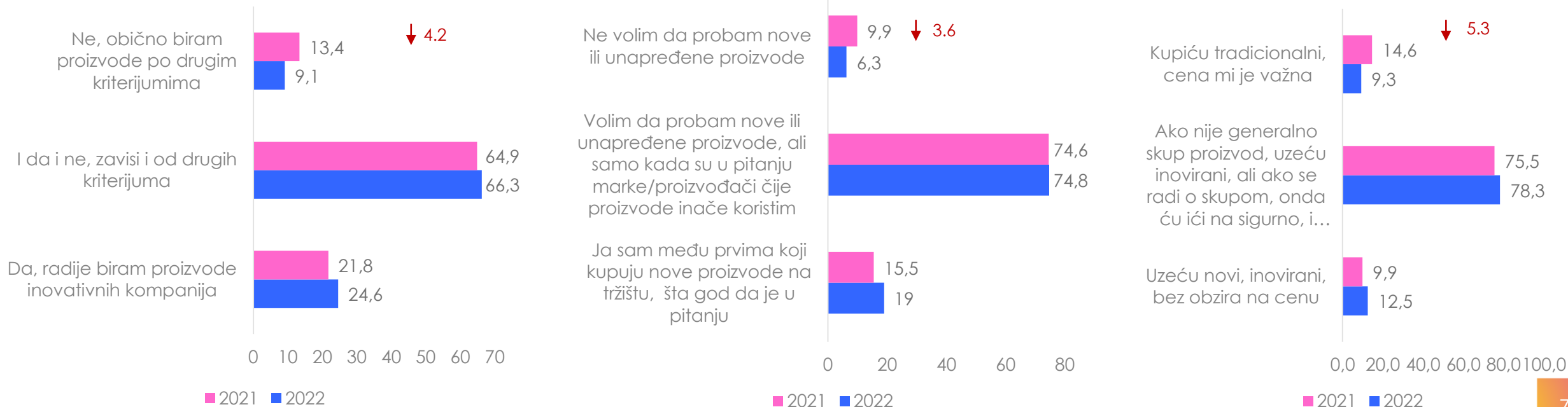
↓ Značajno niže u odnosu na 2021.

Došlo je do **blagog smanjenja broja osoba koje ne uzimaju inovativnost kompanije prilikom izbora proizvoda** (9%). Tu je većinski i dalje reč o starijoj populaciji, penzionerima i osobama nižeg obrazovnog statusa.

Procenat građana koji **ne vole da probaju nove ili unapređene proizvode je ove godine za 4% manji**, a ovakav stav je najzastupljeniji kod penzionera, starijih osoba i osoba sa nižim obrazovanjem. I dalje je najviše onih koji su spremni da probaju nove/unapređene proizvode samo ako se radi o markama/proizvođačima koje inače koriste (3/4). Mlađe osobe (18-24) su najotvorenije ka isprobavanju novih proizvoda na tržištu.

U slučaju dileme tradicionalni nasuprot inovativnog proizvoda došlo je do **smanjenja broja onih koji preferiraju jeftiniji tradicionalni proizvod**. Srednja varijanta u kojoj se u obzir uzima da li se radi o skupom ili jeftinom proizvodu ostaje dominantna (78%). Cena je opredeljujući faktor za starije ispitanike, nižeg nivoa obrazovanja.

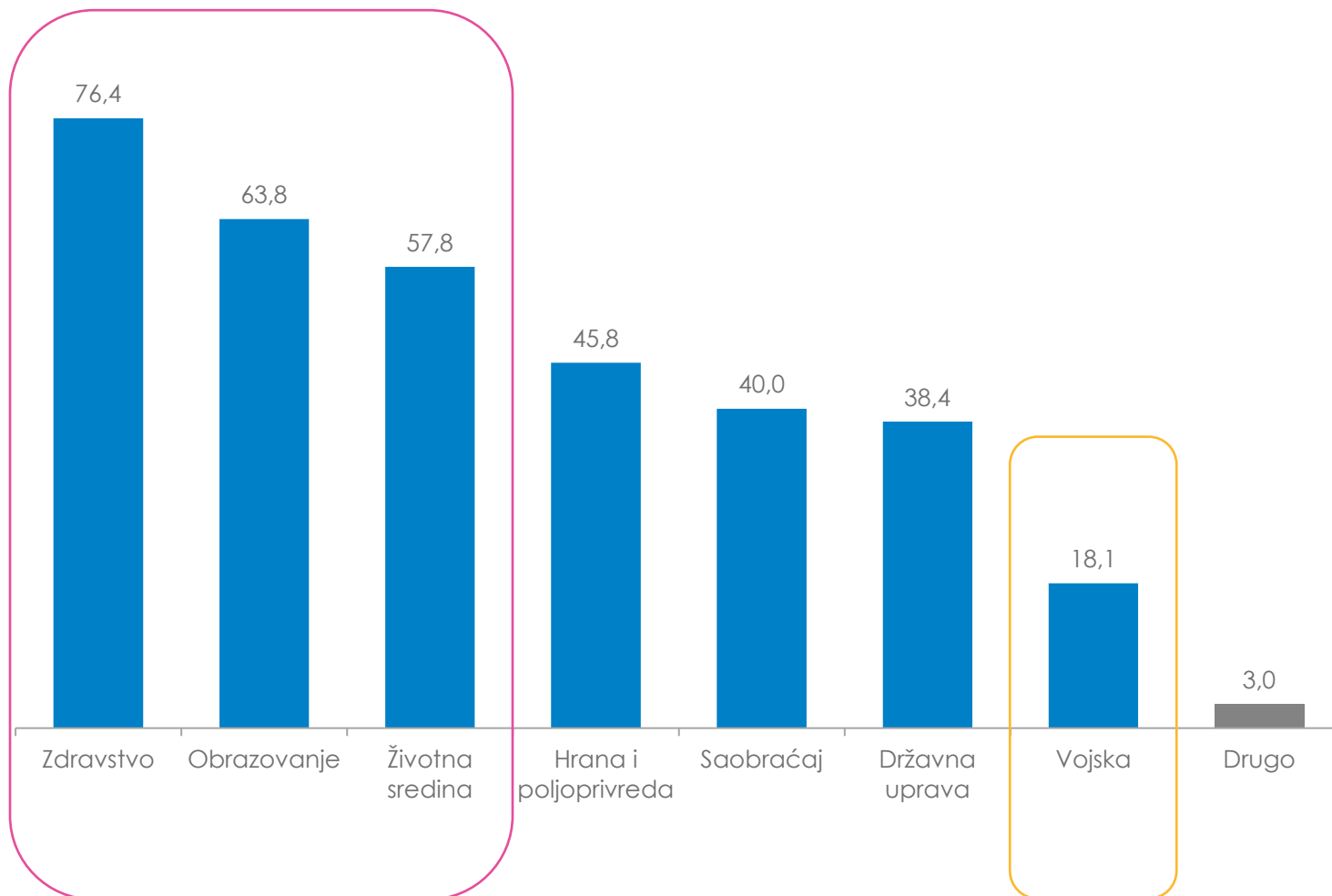
Ispitanici sa višim prihodima u sva tri pitanja su najskloniji inovativnim proizvodima.

U kojim oblastima mislite da treba najpre razvijati inovacije?

Novo pitanje

Građani smatraju da inovacije treba najpre razvijati u oblasti **zdravstva (76%)** i **obrazovanja (64%)**. **Zaštita životne sredine** se takođe dobro pozicionira i to bolje kod obrazovanijih osoba i Beograđana. Vojska je upadljivo manje viđena kao prioritarna za razvoj inovacija.

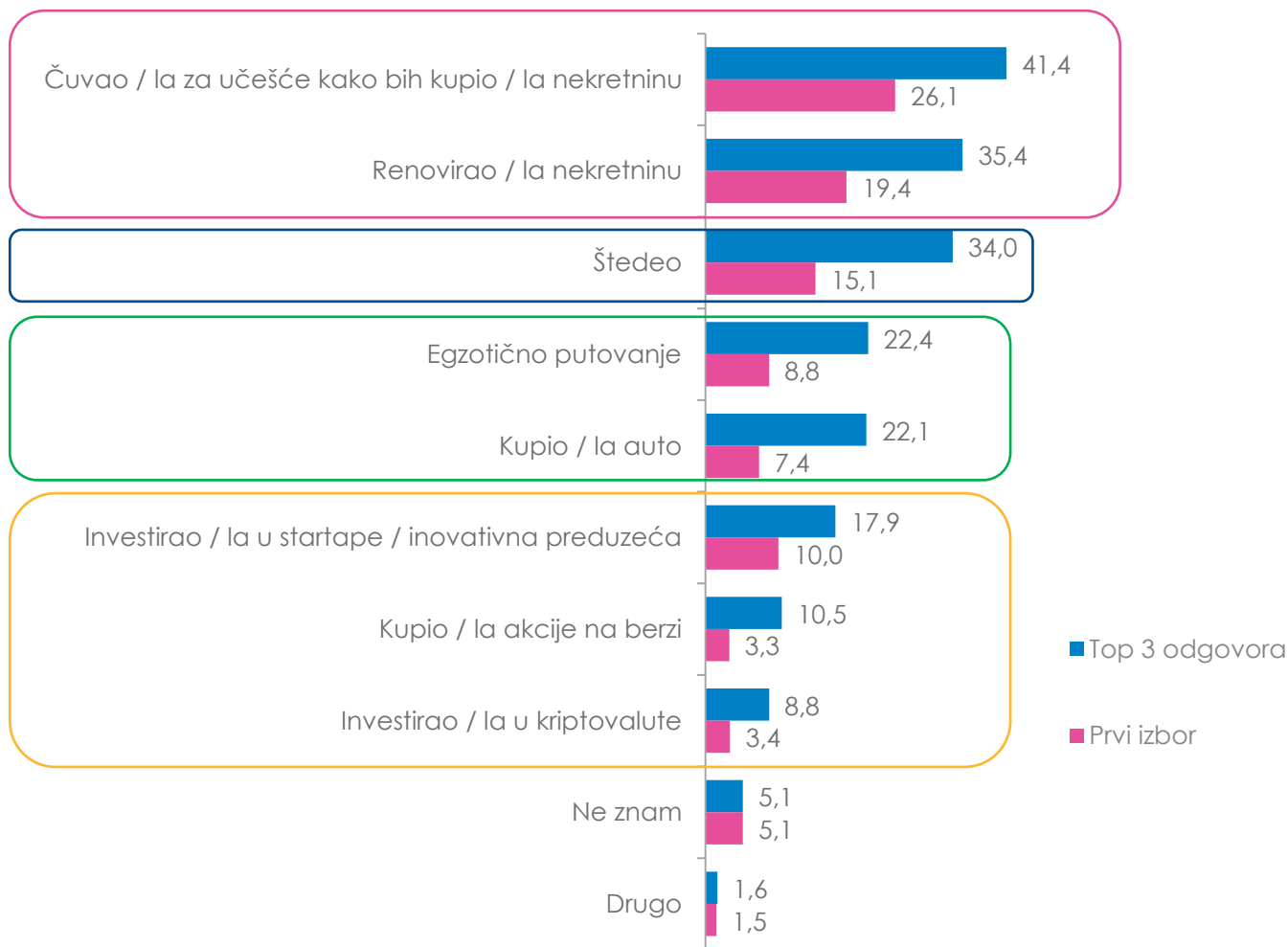
Najstariji sugrađani vide manju potrebu za inovacijama u oblasti obrazovanja i životne sredine.

Mušarcima je važnije inoviranje u domenu vojske i državne uprave, a manje važno u domenu zaštite životne sredine.

Kada biste imali u ušteđevini do 10.000 evra, šta biste s njima radili?

Novo pitanje

Najprimamljiviji način da se iskoristi ušteđevina je **kupovina (učešće za kredit) ili renoviranje nekretnine**, što su prvi izbori za 46% stanovništva.

Investiranje u startape/inovativna preduzeća je privlačna opcija za 18% građana, a **za čak 10% prvi izbor za ulaganje novca**.

Stiče se utisak da se građani trude **da novac ne štede na pasivan način (15%), već nastoje da ga investiraju, pre svega u nekretninu**.

Investiranje u nekretnine i kupovina automobila posebno su privlačni, mlađem, odnosno i obrazovanijem stanovništvu.

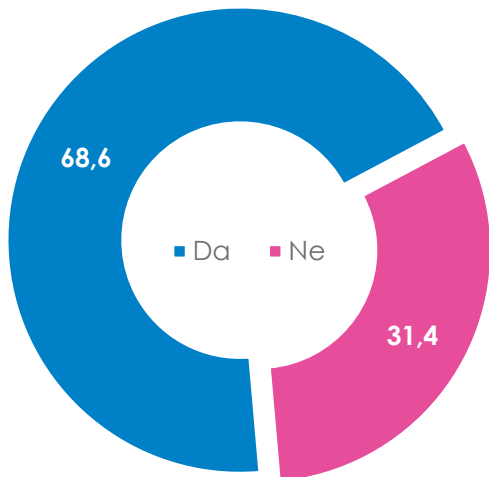
Investiranje u startape je prvi izbor visokoobrazovanih Beograđana, sa visokim prihodima.

Da li ste do sad čuli za startape? Da li znate za neke startup kompanije koje su uspešne na svetskom nivou? A da li ste čuli za neki srpski startup? Koji?

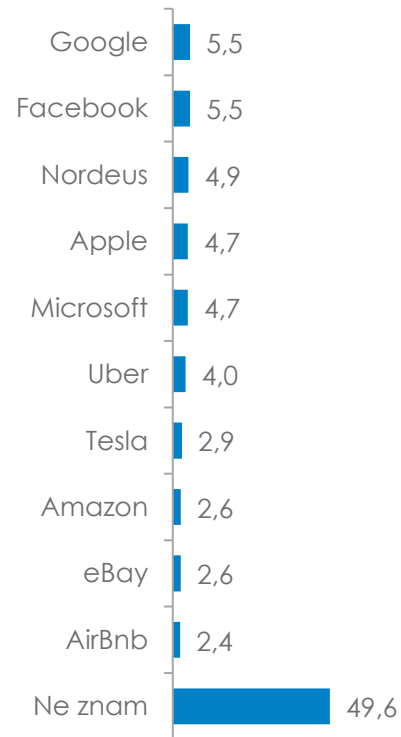

Startup je privredno društvo ili preduzetnik koji razvija inovativni proizvod ili uslugu i koji ima potencijal brzog i velikog rasta.

Nova pitanja

Baza: 800

Baza: 549 ispitanika koji su čuli za termin startup
Otvoreno pitanje

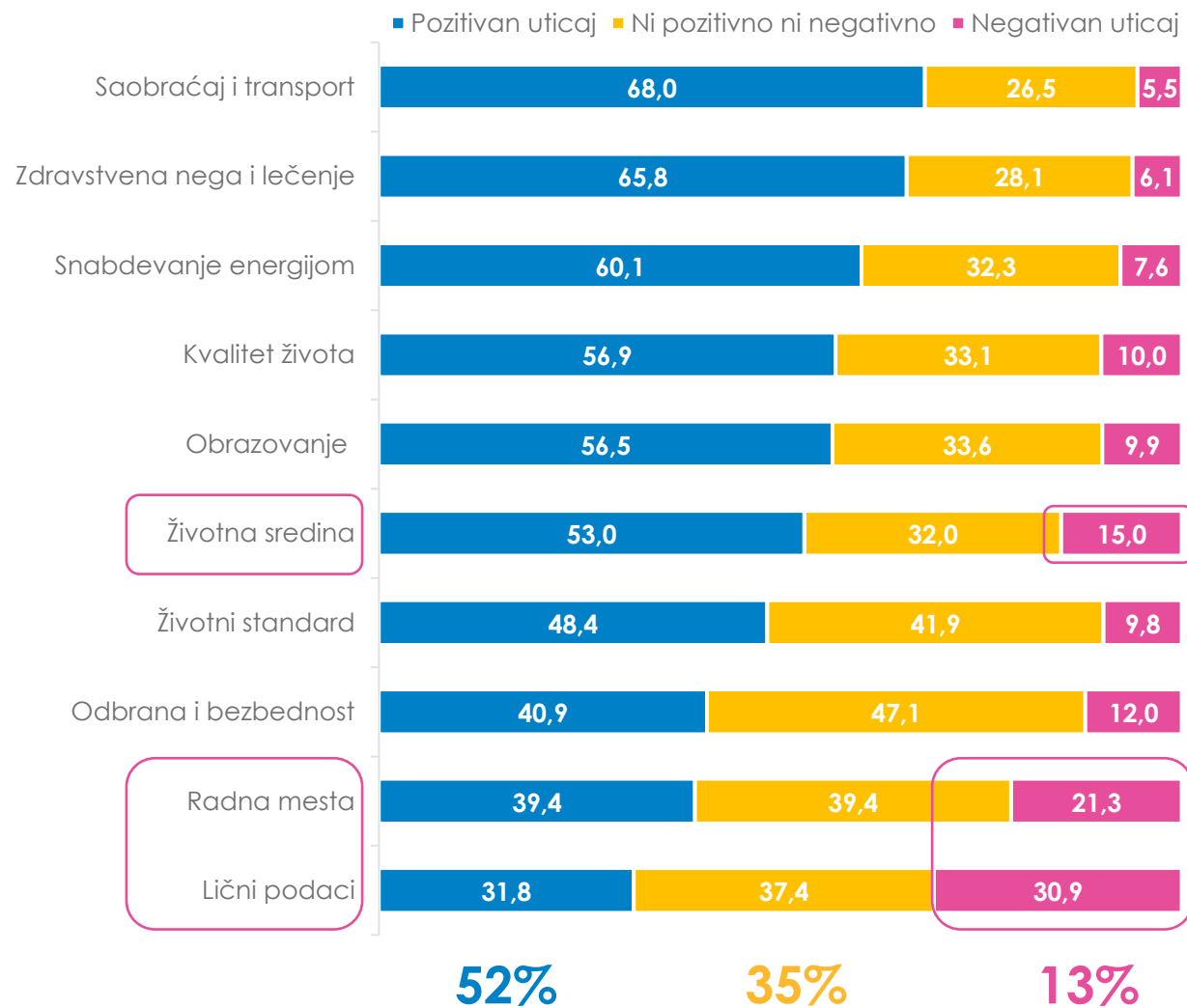
Baza: 549 ispitanika koji su čuli za termin startup
Otvoreno pitanje

Nešto više od 2/3 građana je čulo za termin startup. Ipak, veliki broj njih ne ume da navede primer ovakve kompanije ili ne pravi razliku između termina startup i IT kompanija. Nordeus se ističe kao najpoznatiji srpski startup.

Da li mislite da će inovacije i tehnološki napredak u narednih 15 godina uticati na Vaš život? Na koje oblasti će uticati negativno, a na koje pozitivno:

Novo pitanje

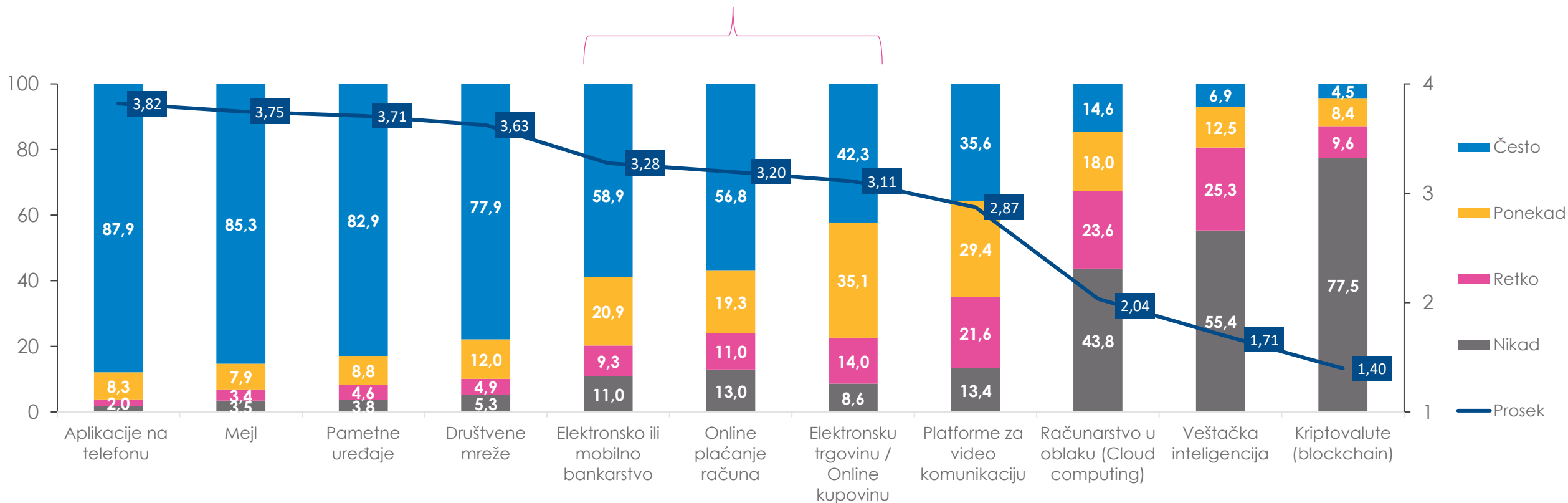
Anticipacija pozitivnog uticaja inovacija i tehnološkog napretka u **svakoj od ispitanih oblasti nadvladava očekivanja negativnih posledica.**

Predviđanje pozitivnih efekata najjasnije je u domenu **saobraćaja, zdravstvene nege i snabdevanja energijom.**

Sa druge strane, **najveći anticipirani negativan uticaj** vezan je za **pitanje privatnosti (zaštite ličnih podataka)** i **strah od zatvaranja radnih mesta.**

Kada se **uproseče različiti domeni uticaja** 52% predviđa pozitivne efekte, 35% ne očekuje efekte dok ostatak očekuje negativne efekte.

Koliko često Vi koristite navedene tehnologije?

Procenat stanovništva koji ne koristi aplikacije na telefonu, e-mail, pametne uređaje ili društvene mreže je jako nizak. Situacija je nešto drugačija kada su u pitanju online finansije (e-banking, m-banking, online plaćanje računa i online kupovina) gde je nešto više onih koji ih ne koriste (9-13%), ili ih koriste u manjoj meri. Čak 4.5% je izjavilo da koristi kriptovalute (blockchain) često, a 18% da ih koristi ponekad ili retko što dovodi u pitanje to da li su ispitanici upoznati, tj. šta podrazumevaju pod ovim pojmom. Starije i manje obrazovano stanovništvo manje koristi svaku od ispitanih tehnologija.

Istraživanje stavova privrede

- Kombinovana metodologija → **CATI** (telefonska anketa) + **CAWI** (online) metod prikupljanja podataka
- Reprezentativni uzorak **preduzeća u Srbiji** (preduzetnici, mala, srednja i velika preduzeća)
- Ciljna grupa ispitanika: **Direktori, Vlasnici preduzeća, Viši menadžment zadužen za organizaciju i poslovanje**
- Veličina uzorka:
 - **n = 835 preduzeća**

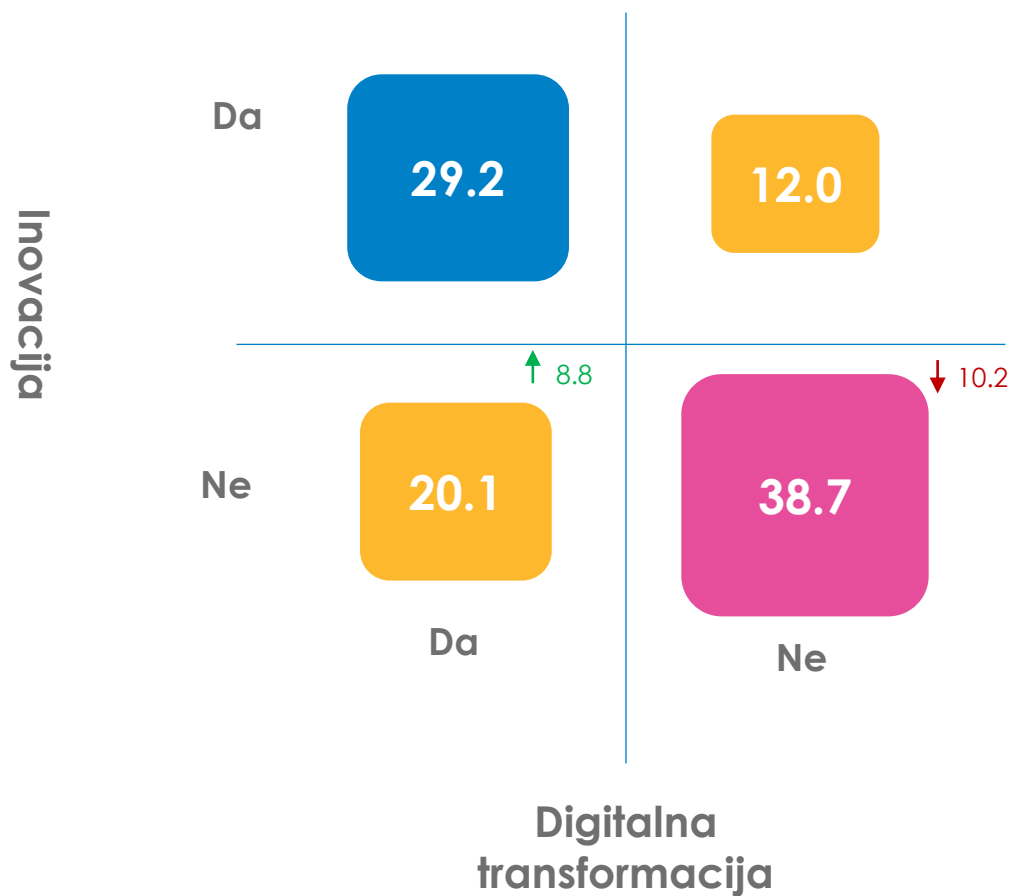
preduzeće	glavni uzorak	boost
Mikro	683	
Malo	92	
Srednje	21	9
Veliko	4	26

Da li je Vaše preduzeće u poslednjih 5 godina uvelo ili je u procesu uvođenja inovacije / digitalne transformacije?

Pod inovacijom se misli na uvođenje novog ili značajno unapređenog proizvoda, usluge, načina organizacije procesa i rada, ili marketinških metoda i koncepata.

Digitalizacija - primena digitalno-tehnoloških rešenja koja će uticati na unapređenje, reorganizaciju poslovanja i poslovne performanse preduzeća Na primer: preduzeće koristi robotizovane automatizacije procesa koji omogućavaju korišćenje veštačke inteligencije kako bi se automatizovale rutinske aktivnosti da bi se zaposleni mogli usmeriti na strateške aktivnosti

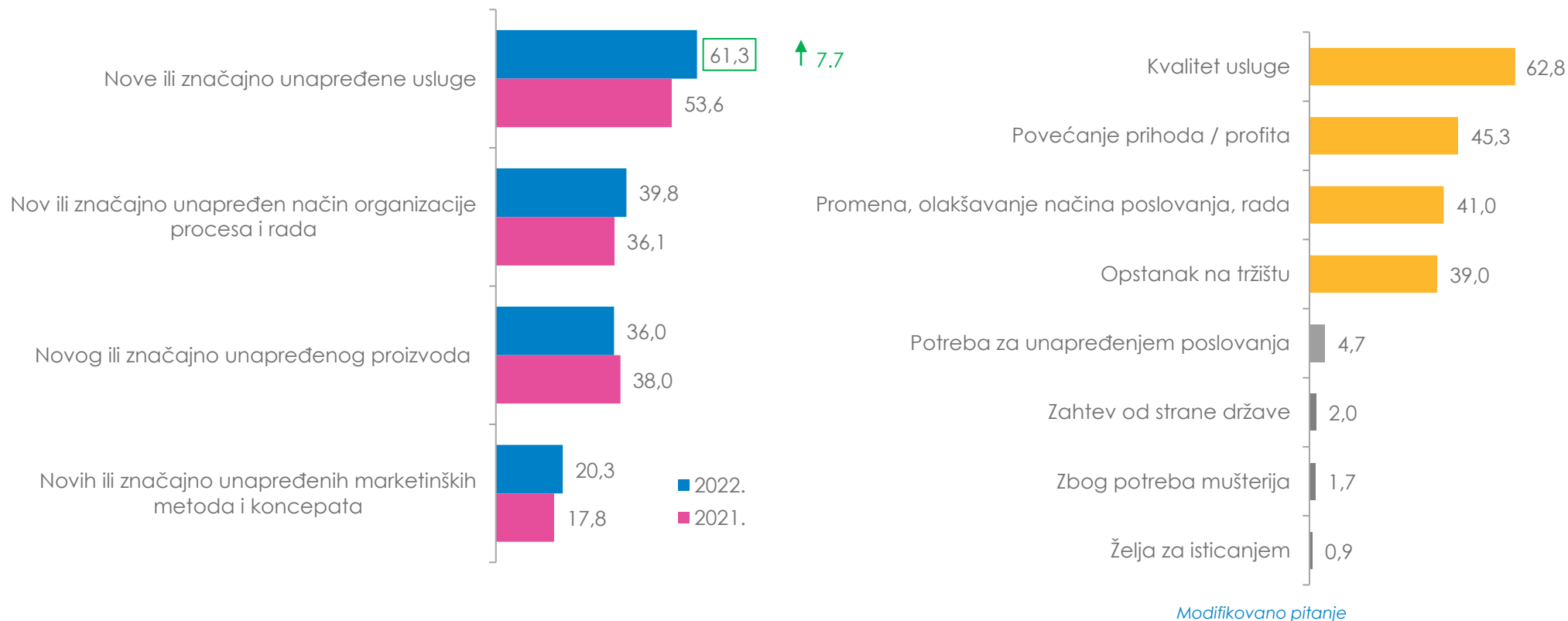
- U odnosu na prethodnu godinu, došlo je do promene broja firmi koje su u prethodnih 5 godina uvele ili su trenutno u procesu digitalne transformacije - sada je oko 10% više kompanija koje se digitalno transformišu na račun kompanija koje nisu ni uvođile inovacije niti se digitalno transformisale.
- Poput prethodne godine, utvrđeno je da je **veličina kompanije** povezana sa procesima inovacija i digitalnom transformacijom - mikro kompanije će se pre naći u grupi onih koji ne inoviraju i ne uvode digitalna tehnološka rešenja.
- Što je **nivo poslovanja** kompanije širi, veća je i verovatnoća da se radi o kompaniji koja uvodi inovacije ili se digitalno transformiše – najlošije rezultate beleže kompanije koje posluju samo na lokalnom nivou.
- Kompanije koje posluju u **oblasti trgovine** stoje lošije u pogledu uvođenja i inovacija i digitalne transformacije u odnosu na one koje posluju oblastima proizvodnje i usluga.

Uvedena inovacija u Vašem preduzeću se odnosi na implementaciju: Koji su razlozi uvođenja inovacije?

↑ Značajno više u odnosu na 2021.

↓ Značajno niže u odnosu na 2021.

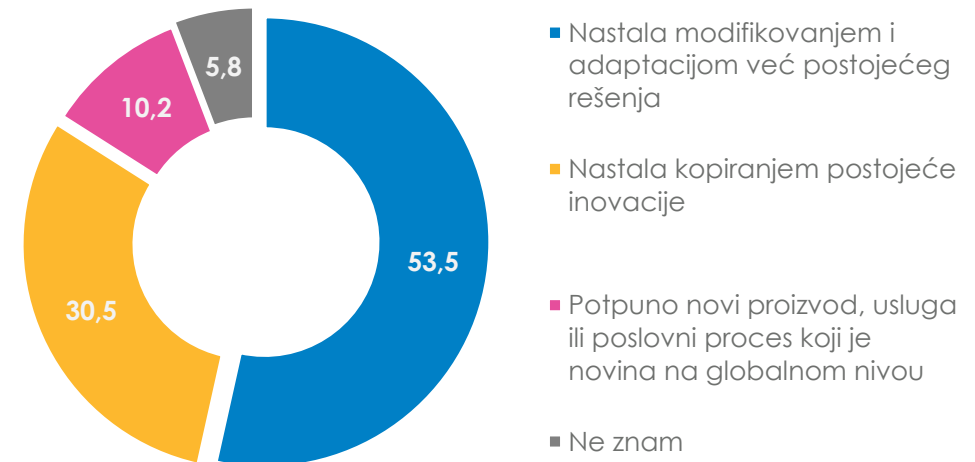
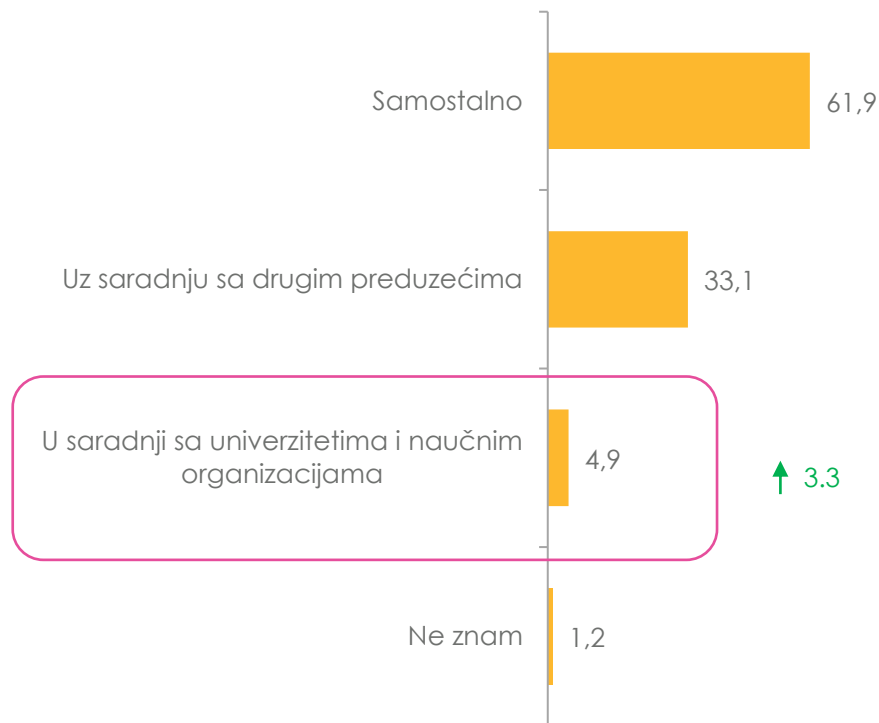

- Inovacije u preduzećima u Srbiji se pre svega odnose **na pružanje novih i unapređenih usluga** (pogotovo kod mikro privrednih subjekata), a ove godine je ovaj vid inoviranja i izraženiji nego u 2021. Tek svako peto preduzeće je sprovodilo inovacije u domenu marketinških metoda/konceptata.
- U skladu sa tim je i podatak da je glavni **cilj inoviranja podizanje kvaliteta usluge**. Inovacije kao vid opstanka na tržištu su pogotovo relevantne za privredike u sektoru trgovine.

Da li ste inovaciju razvili: Da li je Vaša inovacija:

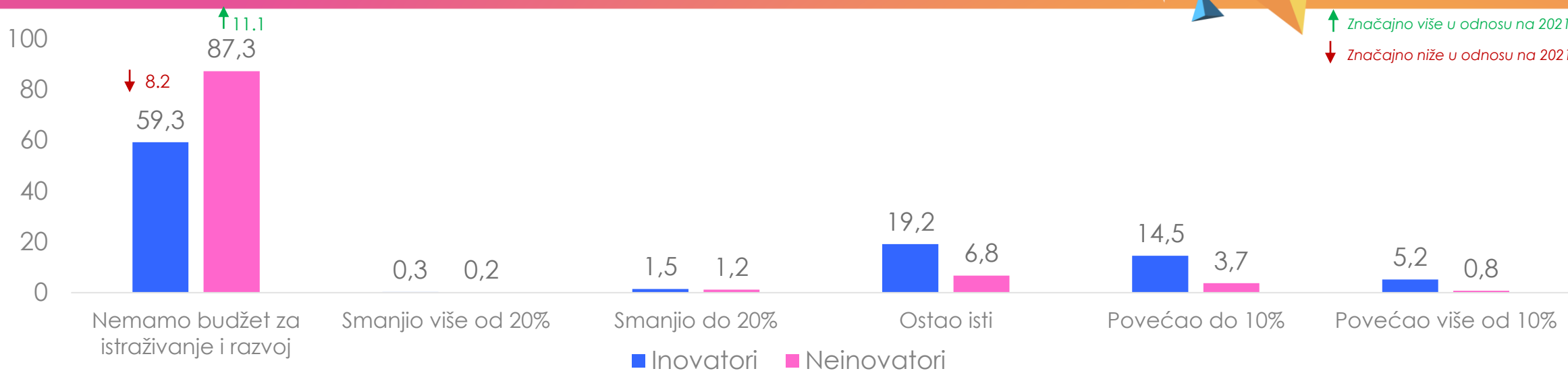

Modifikovana pitanja

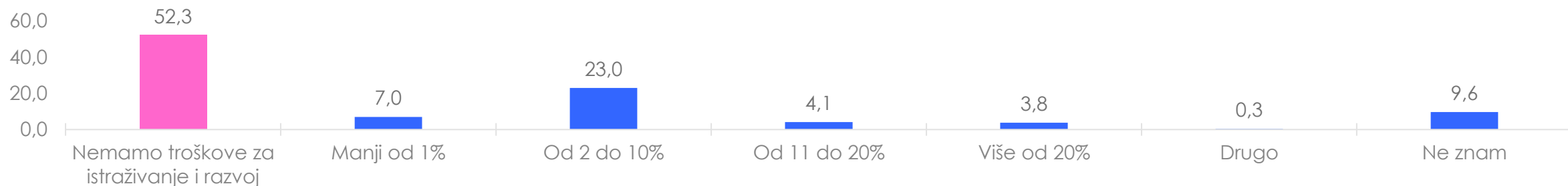
- Iako rezultati nisu direktno uporedivi, primetan je veći broj onih koji saopštavaju da su inovaciju razvili samostalno, a manji broj onih kod kojih je inovacija razvijena uz saradnju sa drugim preduzećima.
- Procenat sasvim originalnih inovacija je nizak (10%) i tu se češće radi o mlađim kompanijama. Inovacije dominantno nastaju modifikovanjem već postojećih rešenja (54%) ili direktnim kopiranjem već postojećih (31%).
- Povećan je i procenat inovatora koji inovaciju razvijaju u saradnji sa univerzitetima i naučnim organizacijama.

Da li vam se budžet za istraživanje i razvoj u prethodne tri godine... Koliki je udeo troškova za istraživanje i razvoj u ukupnim troškovima vaše firme?

U odnosu na prethodnu godinu, **smanjen je procenat inovatora koji nemaju R&D budžet**. Sa druge strane, došlo je do povećanja broja kompanija u kojima je došlo do povećanja ovog budžeta do 10% (15%). Među mikropreduzećima i onih koji posluju na lokalnom nivou je najviše onih koji nemaju R&D budžet.

Većina onih koji **nisu inovirali ili se digitalno transformisali nemaju budžet za istraživanje i razvoj** – među njima je za nijansu više preduzetnika i mikropreduzeća. Visina budžeta (onima koji ga imaju) je uglavnom ostala ista ili je blago povećana.

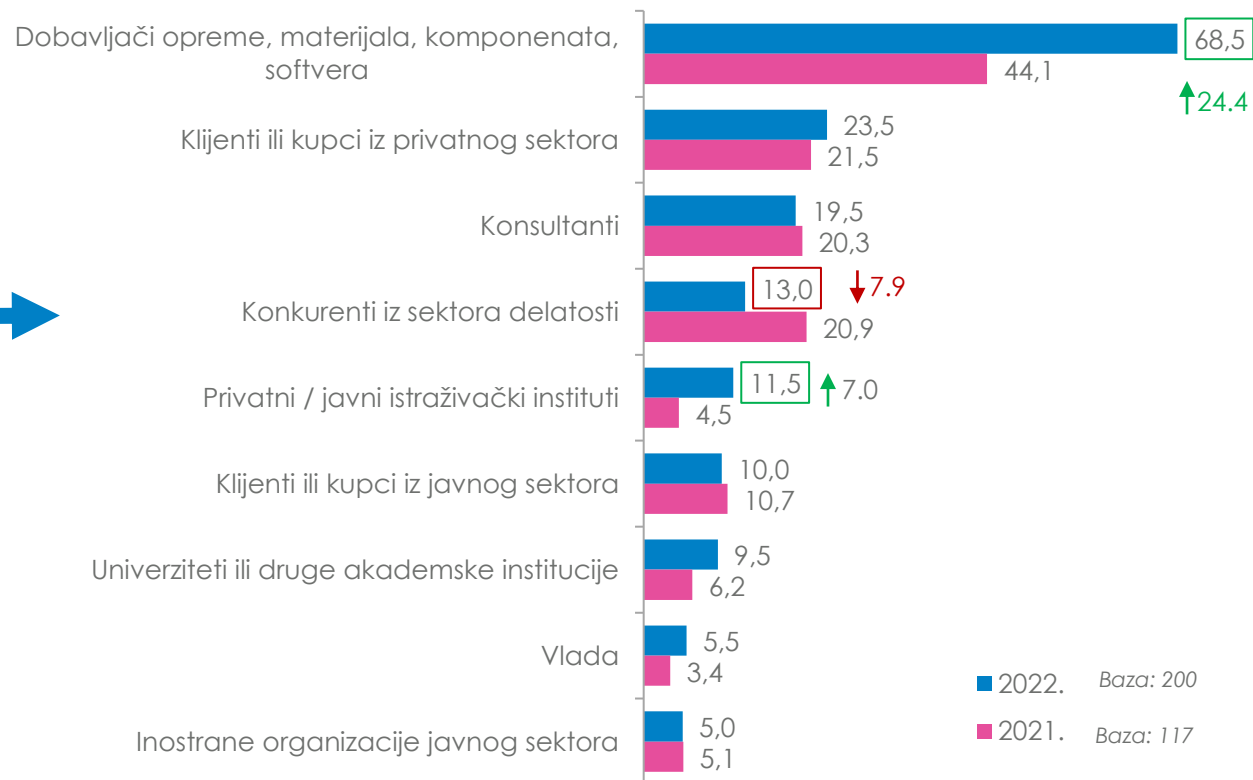
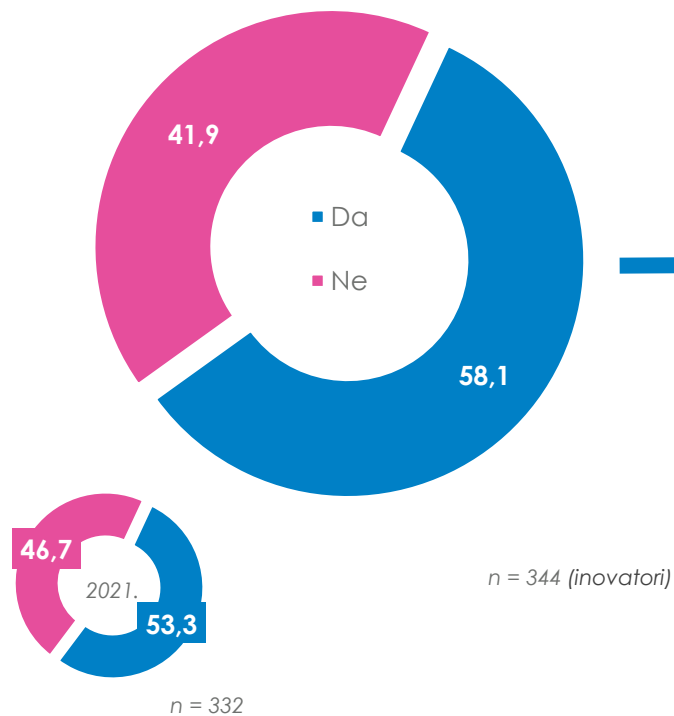
Kao što nemaju predviđen budžet, više od polovine kompanija nema ni troškove za istraživanje i razvoj.

Da li je Vaše preduzeće u toku inoviranja saradivalo sa drugim preduzećem, organizacijom ili pojedincem? Sa kim ste saradivali?

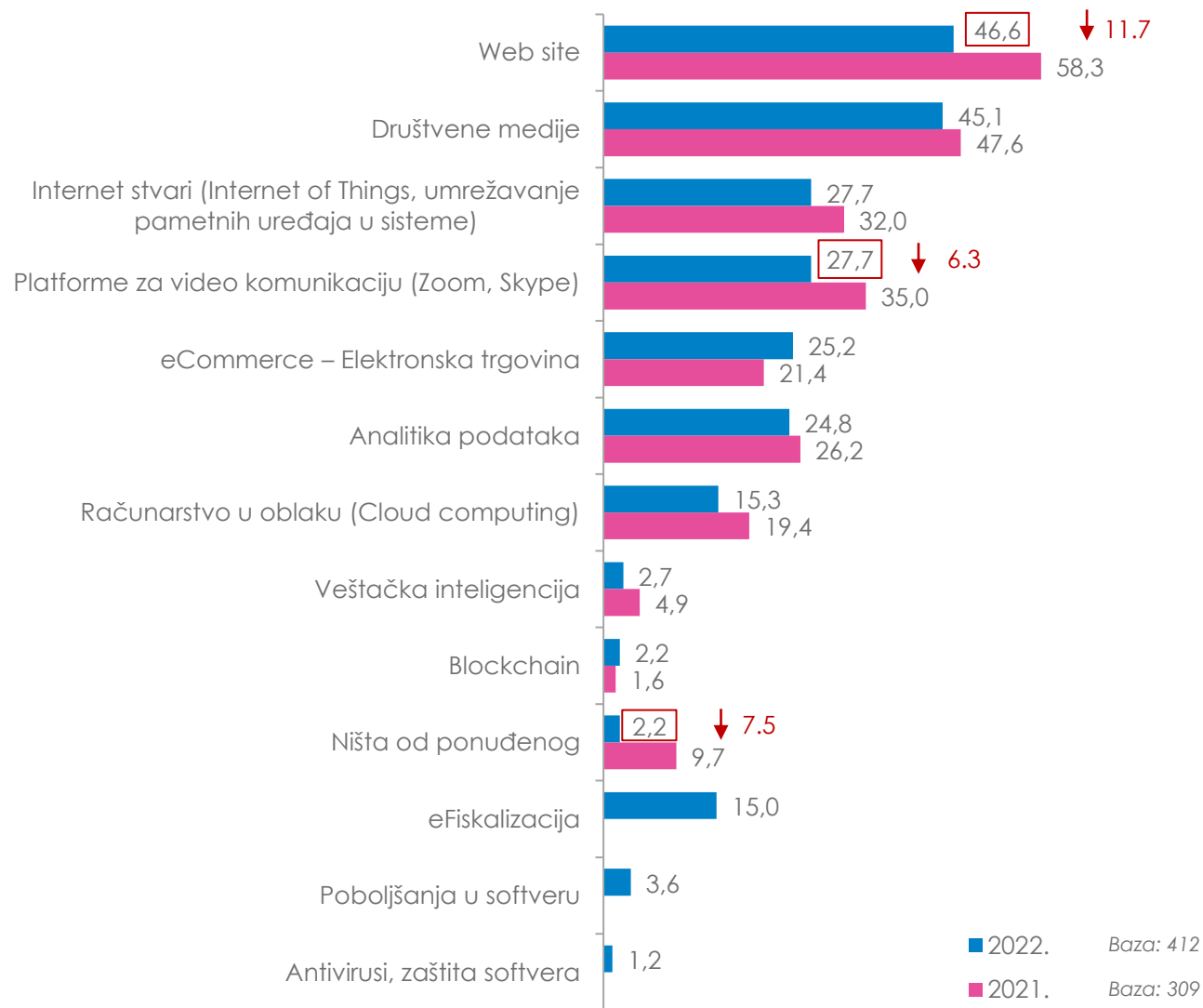
↑ Značajno više u odnosu na 2021.

↓ Značajno niže u odnosu na 2021.

- Procenat preduzeća koji je u toku inoviranja saradivao sa drugim preduzećima, organizacijama ili pojedincima je nepromenjen, ali su primećene promene po pitanju toga sa kim je uspostavljana saradnja – znatno je više onih koji su saradivali sa dobavljačima opreme, materijala, komponenti i softvera, a povećan je i broj onih koji su saradivali sa istraživačkim institutima. Sa druge strane, manje je bila izražena saradnja sa konkurentima iz sektora delatnosti.

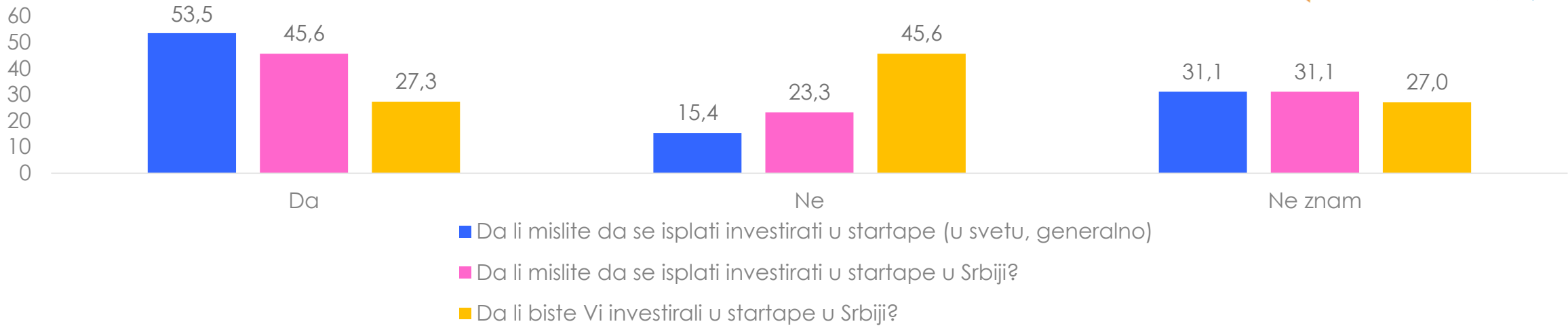
Koju od navedenih tehnologija ste upotrebljavali u digitalnoj transformaciji preduzeća?

↑ Značajno više u odnosu na 2021.

↓ Značajno niže u odnosu na 2021.

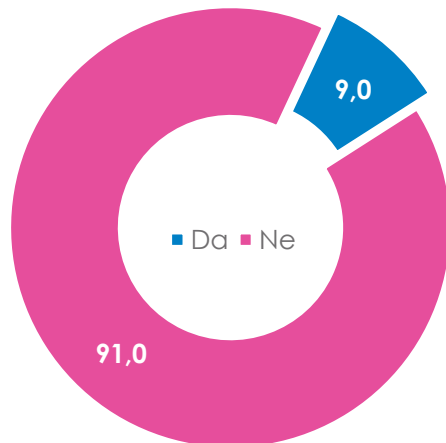
- Najkorišćenije tehnologije u digitalnoj transformaciji su **web sajтови i društvene mreže** (blizu polovine kompanija).
- U odnosu na 2021, bilo je manje onih koji su koristili sajtove i platforme za video komunikaciju u digitalnoj transformaciji (što može biti odraz poboljšanja pandemijske situacije i vraćanja u uobičajene tokove poslovanja).
- Često se kao spontano navođen odgovor (van liste) pojavljivala **eFiskalizacija** (15%), posebno mikropreduzeća u delatnosti trgovine.
- **Blockchain i veštačka inteligencija** su i dalje najmanje korišćene tehnologije u digitalnoj transformaciji. Blockchain je nešto češće korišćen u novijim kompanijama.

Nešto više od polovine inovatora se slaže da se isplati investirati u startape generalno, a nema upadljivih razlika ni kada se radi o proceni isplativosti investiranja u startape u Srbiji (tek 8% onih koji imaju negativniji stav). Sa druge strane, kada se o investiranju u startape u Srbiji pita na konkretnom, bihejvioralnom nivou, blizu polovine privrednih subjekata nije spremna da u njih investira. Spremniji da investiraju u startape u Srbiji su privredna društva, velike kompanije, oni koje posluju na više kontinenata i u domenu proizvodnje.

Da li znate za neke startap kompanije koje su uspešne na svetskom nivou? A za srpski startap?

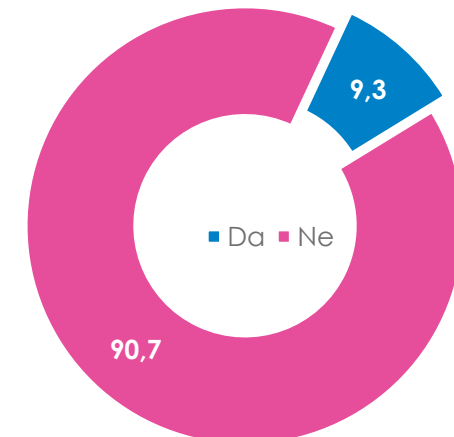
SEON
OTA sync
Gravy
Google
Yahoo
Tik-tok
Spotify
Glovo

Izrazito visok procenat ispitanika nije umeo da navede nijedan startap po imenu, dok oni koji bi to pokušali uglavnom navode imena kompanija koje nisu startapi.

Stiče se utisak da ispitanici imaju nejasnu, maglovitu predstavu o tome šta se podrazumeva pod startapom.

Šumska tajna
Strawberry energy
Sigma energy
init technologies
BSK

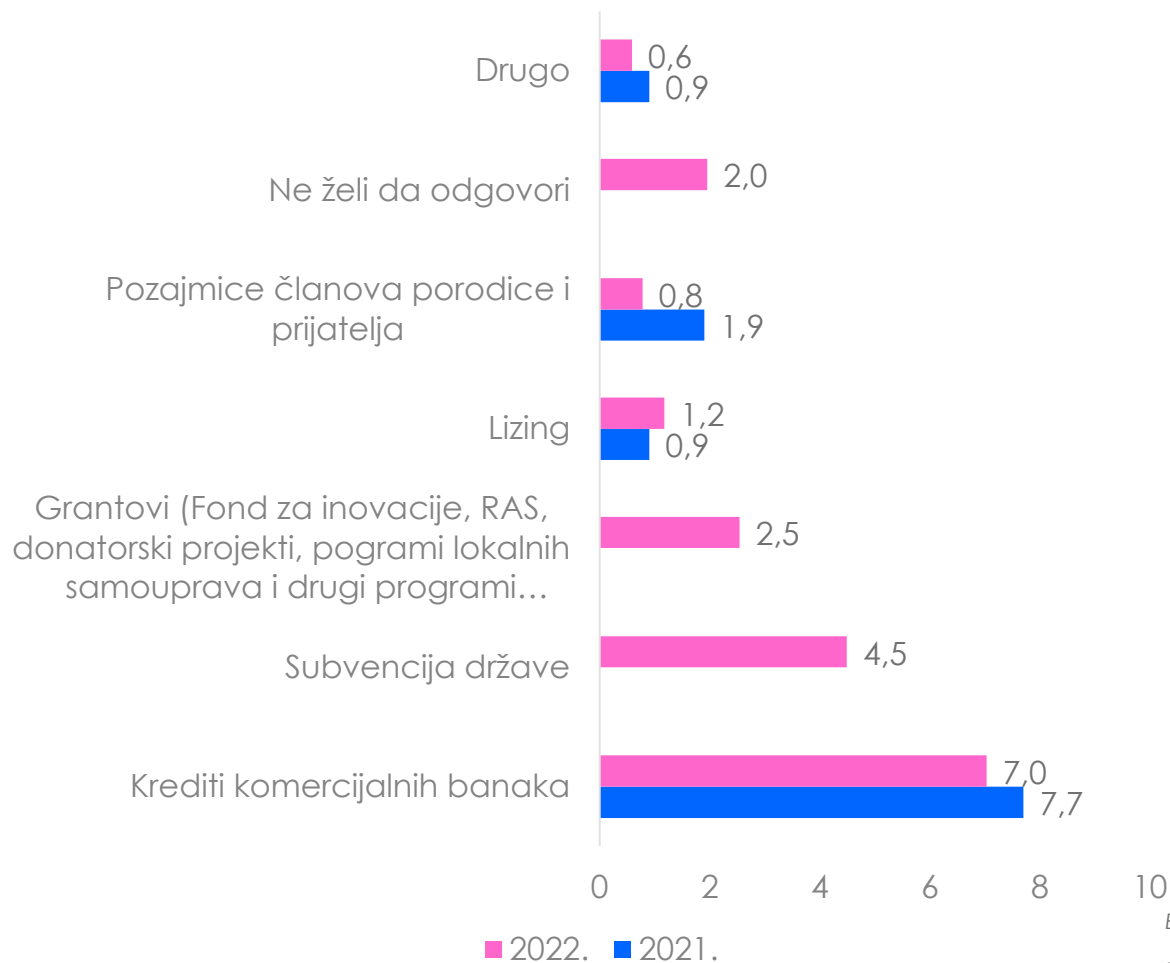

Na koji način primarno finansirate svoju inovaciju/digitalnu transformaciju, šta je GLAVNI izvor finansiranja inovacija?

↑ Značajno više u odnosu na 2021.

↓ Značajno niže u odnosu na 2021.

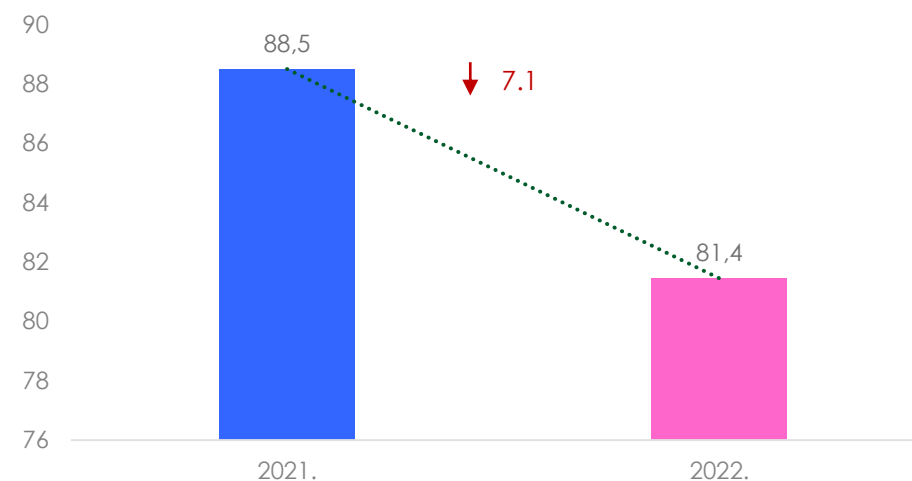

Modifikovano pitanje, proširena lista odgovora

Baza: 512

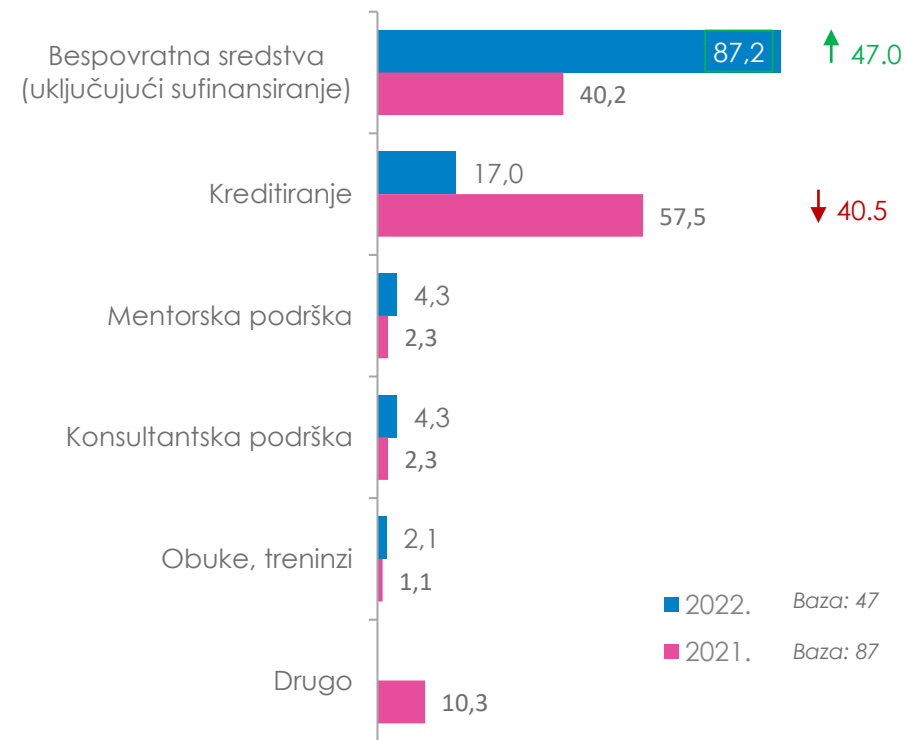
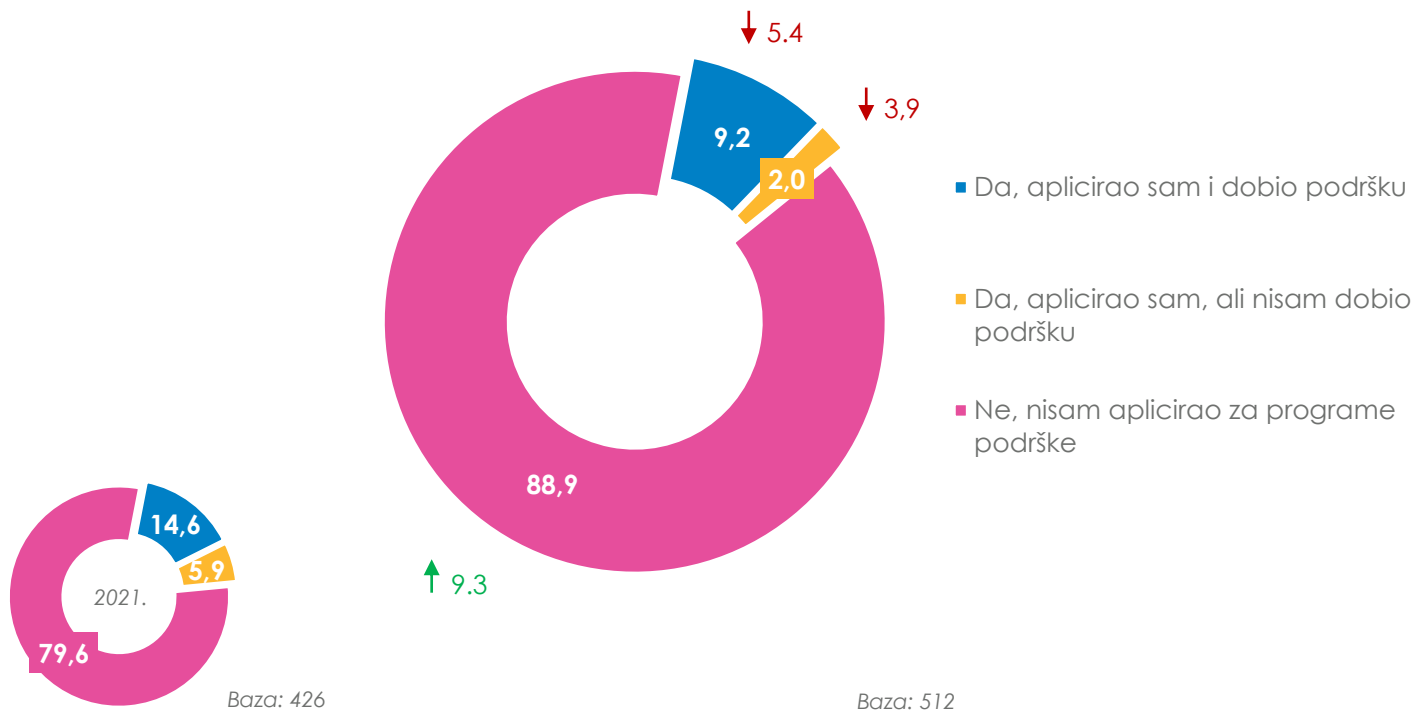
Baza: 426

Sopstvena sredstva

- Kao što je utvrđeno prošle godine, **sopstvena sredstva** su se i u ovom istraživanju pokazala kao **glavni izvor finansiranja inovacija/digitalnog transformisanja**. Ipak, ovaj procenat je za nijansu manji što sugerise tendenciju rasta drugih oblika finansiranja, ali oni i dalje daleko kaskaju u odnosu na finansiranje iz sopstvenih sredstava.
- Preduzetnici i oni koji posluju na lokalnom nivou su češće navodili **subvencije države** kao glavni izvor finansiranja inovacija/digitalne transformacije.

Da li ste u procesu inoviranja/digitalne transformacije aplicirali za neki Program podrške? Koji tip podrške ste koristili?

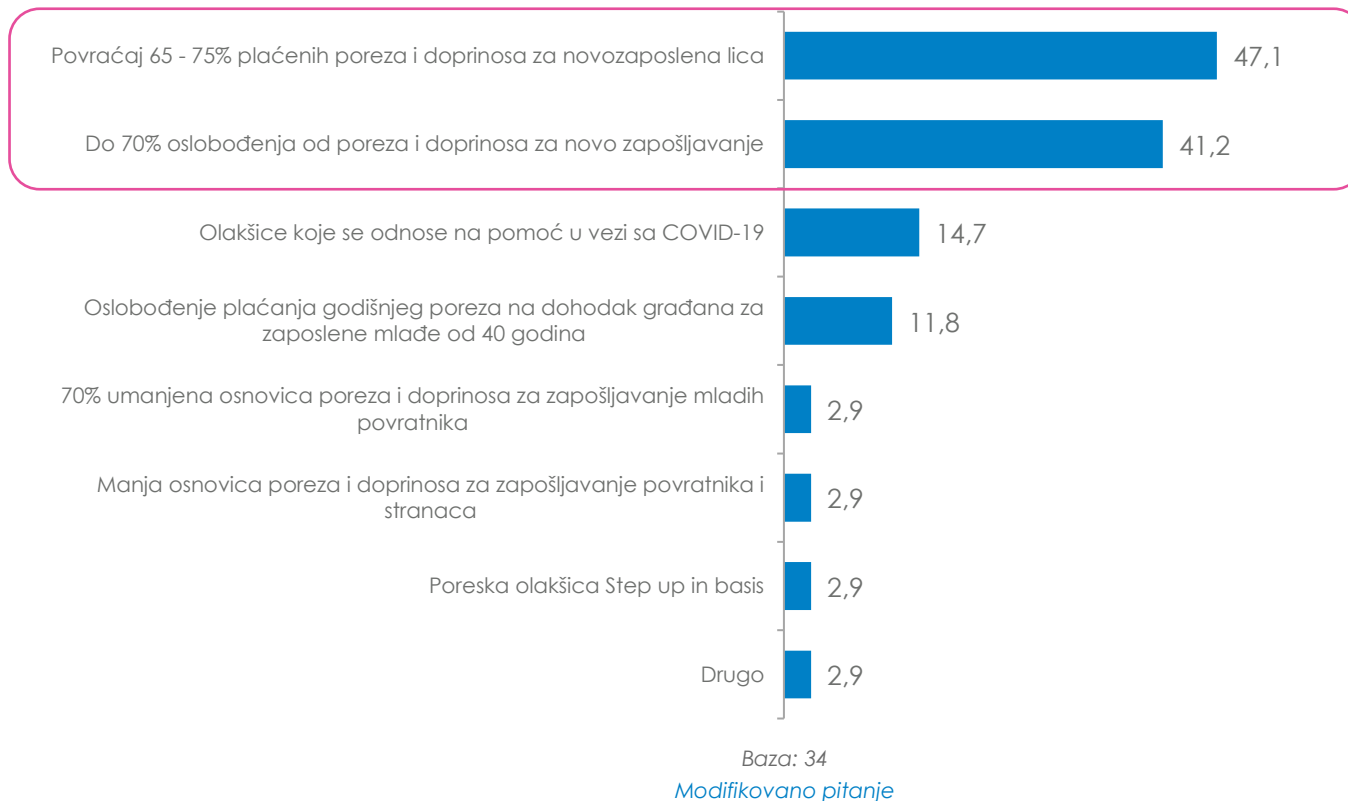
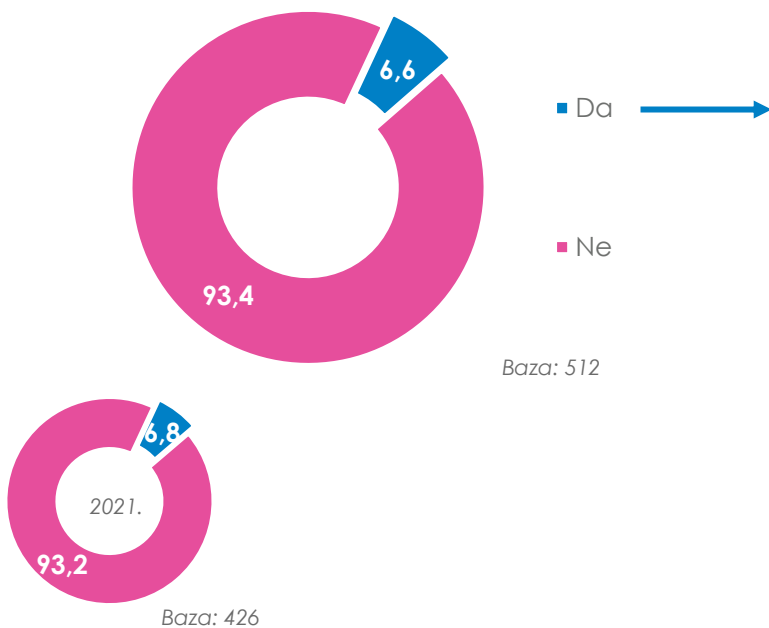

↑ Značajno više u odnosu na 2021.

↓ Značajno niže u odnosu na 2021.

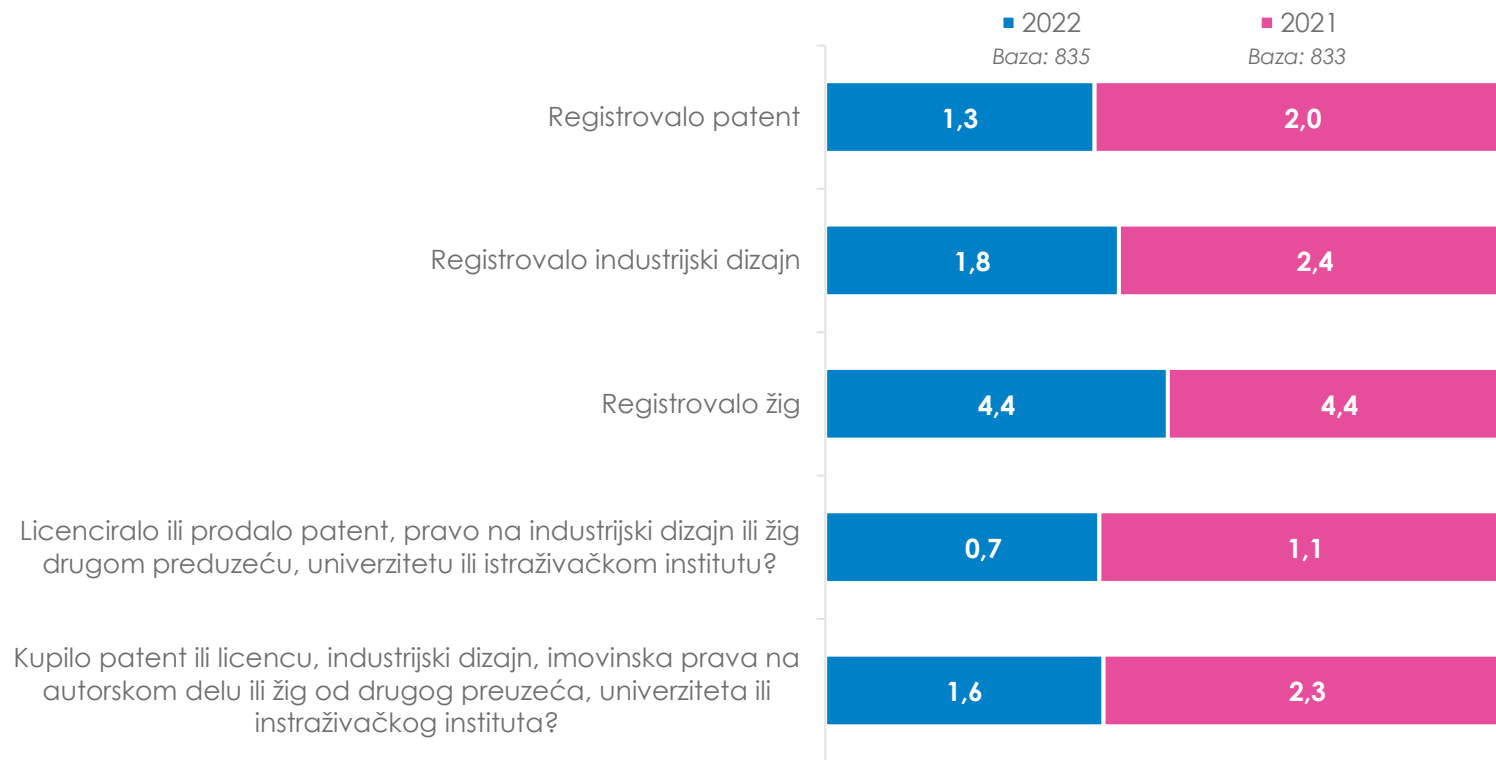
- Tek 11% privrednih subjekata je u procesu inoviranja/digitalnog transformisanja apliciralo za neki program podrške, što je za 9% manje nego prethodne godine. Značajno je promenjen i oblik podrške koji je korišćen – mnogo više su korišćena bespovratna sredstva, a manje kreditiranje.
- Mentorski, konsultantski rad i različite obuke/treninzi su retko korišćen tip podrške.

Da li ste u procesu inoviranja/digitalne transformacije aplicirali za neki vid poreskih olakšica? Koju ste poresku olakšicu koristili?

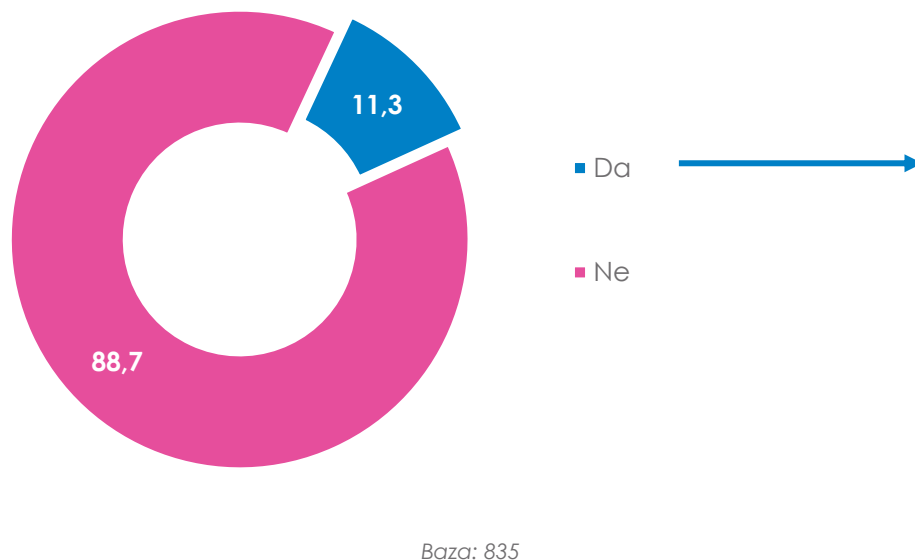
- Samo 7% privrednika koji su sprovodili inovacije/digitalnu transformaciju je apliciralo za neki oblik poreskih olakšica. Olakšice koje je najveći broj privrednika naveo tiču se povraćaja/oslobođenja od poreza i doprinosa za novozaposlena lica.

Da li je vaše preduzeće:

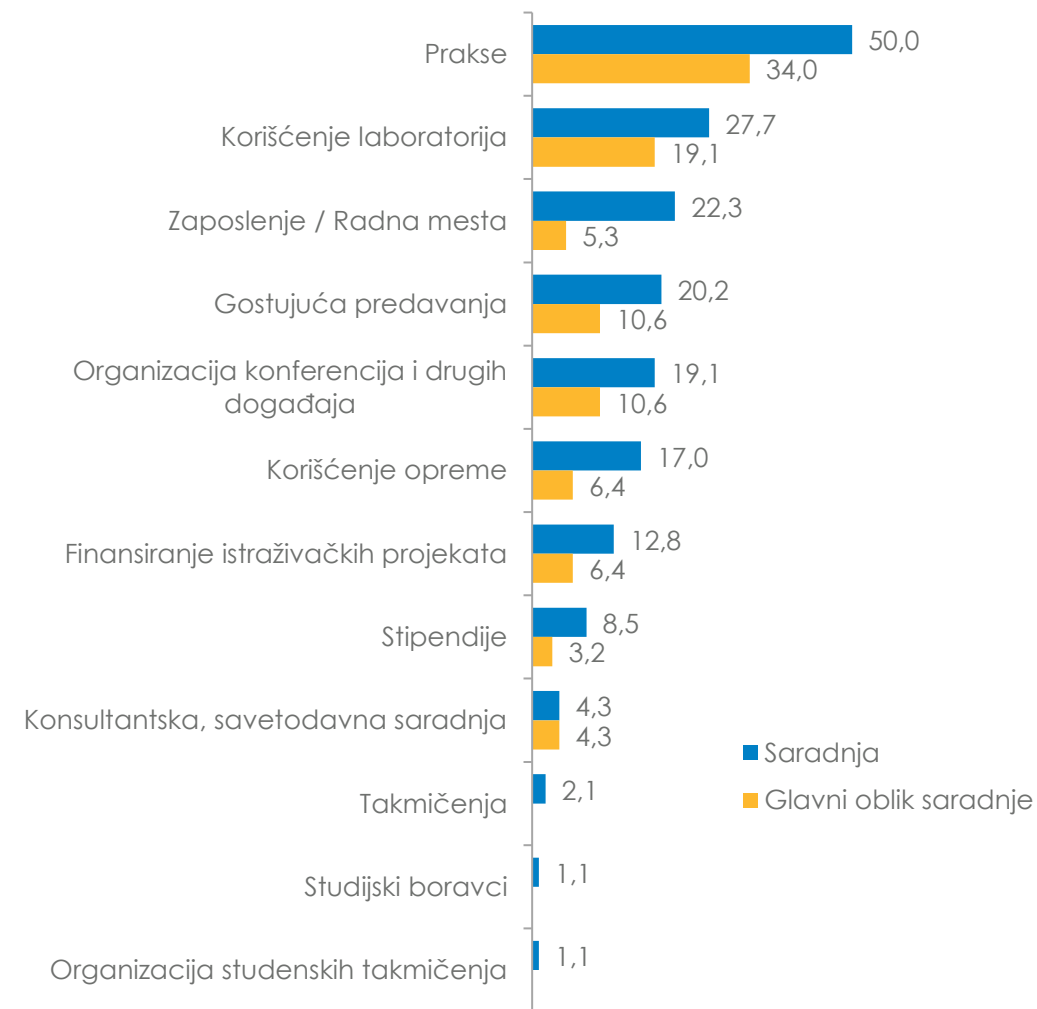

- Zaštita intelektualne svojine nije standardna praksa za privrednike u Srbiji – izrazito nizak procenat se upustio u bilo koju formu aktivnosti ovog tipa.
- Ipak, postoje i razlike - veće kompanije, one u proizvodnoj delatnosti i koje su i inovatori i digitalno transformisani u većoj meri štite svoju intelektualnu svojinu.

Da li saradujete sa naučnom zajednicom? Na kojim sve aktivnostima saradujete sa naučnom zajednicom? Koju od ovih aktivnosti biste izdvojili kao glavni oblik saradnje?

- Približno svako 10. preduzeće u Srbiji ima neki oblik saradnje sa naučnom zajednicom. Verovatnije je da veća preduzeća, koja posluju na široj teritoriji, bave se proizvodnjom i inovativna su imaju ovakav oblik saradnje.
- Glavni oblici saradnje iz perspektive privrednika su prakse i korišćenje laboratorija.

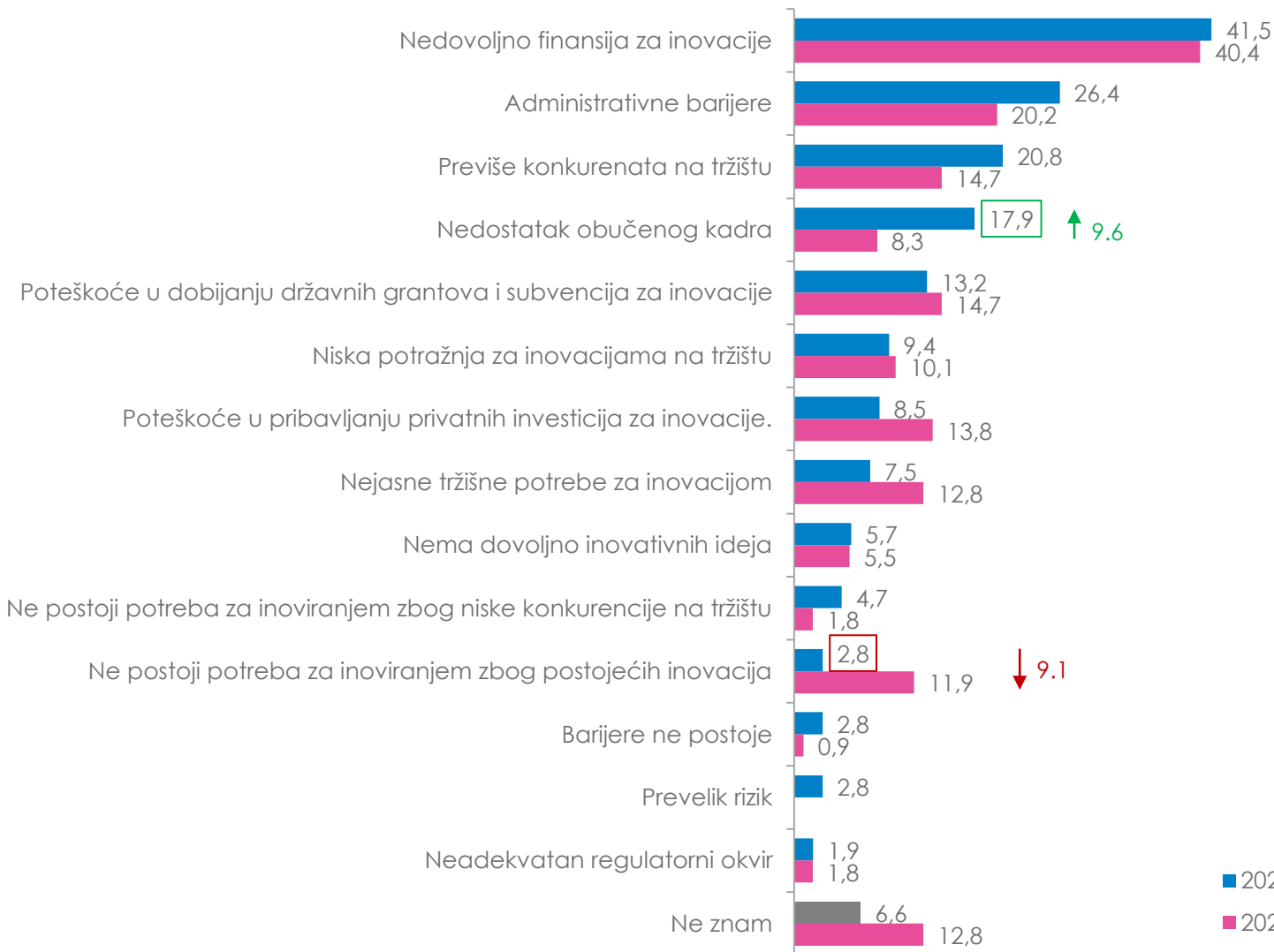

Koji od navedenih razloga/barijera su najviše uticali na nedostatak inovacija/digitalne transformacije u Vašem preduzeću? Izaberite do 3 razloga koji su imali najveći uticaj.

↑ Značajno više u odnosu na 2021.

↓ Značajno niže u odnosu na 2021.

- Za one koje su odustali od inoviranja/digitalnog transformisanja ili na ovom putu percipiraju barijere, ključna prepreka se vidi u **nedostatku finansija** (42%), posebno za mikro preduzetnike.
- **Nedostatak obučenog kadra** je ove godine češće navođen kao jedna od top 3 barijera ka inoviranju.

■ 2022. Baza: 106

■ 2021. Baza: 109

HVALA NA PAŽNJI.

STARTECH